

Integruotas ugdymas dėstant socialinio ugdymo dalykus

Eglė Celiešienė¹, Vytautas Kvieska²

¹ Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegija, Studentų g. 39, LT 08106 Vilnius, egle.celiesiene@lduk.lt

² Vytauto Didžiojo universitetas, Švietimo akademija, T. Ševčenkos g. 31, 03111 Vilnius

Anotacija. Straipsnyje autoriai siekia pagrįsti, kaip efektyviai mokyklose galima panaudoti socialinio ugdymo dalykus, pirmiausia integruojant juos į ekonomikos, pilietinio ugdymo ir etikos dalykus. Ieškant efektyvių vaikų ir jaunimo ugdymosi priemonių, turime daugiau investuoti į socialinio ugdymo integraciją, naudojant sumaniosios edukacijos ir pozityviosios socializacijos sklaidą dar mokyklos suole. Socialiniai veiksmai, siekiant juos įtvirtinti, dažnai yra stereotipizuojami, tipizuojami ir stigmatizuojami, todėl būtini socialinės komunikacijos aktai, kurie turi būti lydimi sumaniosios edukacijos, socialinio pažinimo, socialinio supratimo ir įtvirtinimo veikslių. Todėl straipsnyje nagrinėjant socialinio ugdymo teoriją ir gerąją praktiką siekiama susisteminti, integruoti tokius metodus ir priemones, kurias pasitelkus būtų galima įveikti, perdirbti, pasiekti, sukurti ar gauti konkrečius rezultatus, kurie edukacijos metu transformuojasi į prasmingą gyvenimo tikslą ir empatijos, socialinių emocinių įgūdžių ugdymąsi.

Esminiai žodžiai: *sumanioji edukacija, pozityvioji socializacija, integracija, socialinis kapitalas.*

Įvadas

Socialinis gyvenimas yra visuomenės gerovės atspindys. Socialinis gyvenimas atspindi informaciją apie žmonių savijautą, emocinę sveikatą, nuostatas ir įpročius, sugebėjimą prisitaikyti ir keistis. Siekdami pagrįsti ir įteisinti tam tikras socialines struktūras, turime rasti ir pagrįsti efektyvius šių struktūrų išaiškinimo ir pateisinimo būdus. Jeigu norime, kad piliečiai laikytųsi visuomeninių standartų, kad jie suprastų, kodėl šių standartų reikia laikytis, turime investuoti į socialinio ugdymo ir pozityviosios socializacijos sklaidą dar mokyklos suole. Socialiniai veiksmai, siekiant

juos įtvirtinti, dažnai yra stereotipizuojami, tipizuojami ir stigmatizuojami, todėl būtini socialinės komunikacijos aktai, kurie turi būti lydimi sumaniosios edukacijos, socialinio pažinimo, socialinio supratimo ir įtvirtinimo veiksnių. Siekiant kokybiškos komunikacijos būtina susitarti dėl sąvokų, nes apibrėžiant socialinius veiksmus yra svarbus subjektyvus ir pagrįstas tikslinga veikla individo požiūris. Pasak L. Degėsio (2009, 45), mūsų gyvenimas – tai tarsi viso gyvenimo trukmės eksperimentas, kuriame svarbiausias yra pats procesas, bet ne jo rezultatas. Integruoto / holistinio ugdymo(si) (*Theory of Totally Integrated Education Theory of Totally Integrated Education: PIHU/TIE*) (Frick, 2017) teorija prognozuoja, kad žmogaus (Kvieskienė ir Vyšniauskaitė, 2017, 2–23) suvokimo struktūra yra tolygesnė ir tvaresnė, kai įgyjamos žinios yra siejamos su realiu gyvenimu (ten pat). Tokia holistinė ugdymo(si) teorija remiasi Johno Dewey'o, Broniaus Bitino, Charles'o Sanderso Peirce'o, Marijos Montessori, Elizabeth Steiner, George'o Maccia, Erico Kandelio, Johno Patricko ir kitų autorių darbais. Todėl socialinio ugdymo teorijos ir geroji praktika siekia sisteminti, integruoti tokius metodus ir priemones, kurios įgalina įveikti, perdirbti, pasiekti, sukurti ar gauti konkrečius rezultatus, edukacijos metu transformuojamus į gyvenimo tikslą. Mūsų gyvenimo tikslai yra socialiai aprobuoti tarpiniais pasiekimais, kurie padeda žmogui siekti aukštesnių tikslų ir rezultatų pasaulyje, leidžia siekti kilnesnių už patį gyvenimą tikslų. Nuo XX a. 9-ojo dešimtmečio stiprėja socialinio konstruktyvizmo požiūris į pažinimą, grįstas prielaida, kad bet koks pažinimas, žinios bei pati realybė yra bendros žmonių socialinės veiklos konstruktas. Realybė yra kuriama ir perkuriama bendroje socialinėje veikloje (socialiniame ugdyme). Socialinis ugdymas, siekiant efektyvumo, taip pat turėtų būti maksimaliai socializuotas procesas, leidžiantis pozityviajai socializacijai vykti ne „vaiko galvoje“, bet pozityviosios socializacijos metu. Socialinis ugdymas turėtų vykti tam tikrame specifiniame kontekste, pavyzdžiui, socialinio ugdymo integruotos pamokos galėtų vykti LR Seime, muziejuose (pvz., Pinigų muziejus), kur galima būtų natūraliai integruoti ekonomikos, pilietinio ugdymo ar etikos diskursą. Socialinio ugdymo kontekstas visada yra ne tiek kontekstuali ar kalbėjimu, bet veikimu grįsta praktika. Viena svarbiausių socialinio konstruktyvizmo atramų yra rusų psichologo L. Vygotskio ir jo mokinių sociokultūrinė psichologinių procesų teorija. Nors pati teorija buvo kuriama XX a. 3-iajį dešimtmetį, tačiau jos idėjų įtaka edukologijos kontekste ypač suintensyvėjo XX a. 8–9-ąjį dešimtmetį, kai L. Vygotskio darbai buvo išversti į anglų kalbą. Paveldimumo ir išorinio lėmimo teorijas L. Vygotskis laikė nepakankamomis paaiškinti sudėtingai žmogaus psichinių galių raidai ir teigė, kad reikia skirti dvi šiuolaikinio kultūringo žmogaus elgesio raidos linijas: jo biologinės raidos procesą, kurio metu jis tapo *Homo sapiens*, ir istorinės kultūrinės raidos procesą, kurio metu primityvus žmogus tapo kultūringu žmogumi. Kultūra sukuria ypatingas elgesio formas, keičia psichinių funkcijų veiklą, „pristato naujus aukštus besivystančioje žmogaus elgesio sistemoje“. Šios dvi linijos – biologinė, natūrali, ir istorinė, kultūrinė,

pasak L. Vygotskio, „žymi ir vaiko aukštesniųjų mąstymo funkcijų raidą. Viena raidos linija susijusi su savaiminiu žmogaus augimu ir brendimu, kita – su kultūriniais psichologinių funkcijų tobulėjimu, naujų mąstymo būdų, kultūringo elgesio formų įvaldymu. Tokia yra esminė kultūrinės vaiko raidos idėja“. Vaiko kultūrinės raidos dėsnis galėtų būti suformuluotas taip: bet kuri aukštesnioji mentalinė funkcija vaiko kultūrinės raidos procese „pasirodo du kartus: pirma socialiniame lygmenyje ir vėliau – psichologiniame; pirma tarp žmonių kaip interpsichologinė kategorija, po to vaiko viduje kaip intrapsichologinė kategorija. Tai galioja ir sutelktam dėmesiui, ir loginei atminčiai, ir sąvokų formavimuisi, ir valios ugdymuisi <...>“. L. Vygotskis, polemizuodamas su J. Piaget, teigia, kad esminė raidos kryptis yra ne judėjimas pozityviosios socializacijos link, kaip teigiama J. Piaget raidos sampratoje, bet priešingai – nuo socialaus judama link individualaus. Todėl norėdami suprasti vaiko raidą, anot L. Vygotskio, užuot klausę, kaip vaikas elgiasi tam tikrame kolektyve, turėtume klausti, „kaip kolektyvas kuria vieno ar kito vaiko aukštesniausias funkcijas“.

Kalba ir mąstymas, L. Vygotskio teigimu, yra neatsiejami. Remiantis sociokultūrine mokymosi teorija, galima suformuluoti kelias svarbias gaires ugdymo praktikai. Jei ugdymas ir mokymasis suprantamas kaip iš esmės socialus procesas, tai socialinė aplinka, kurioje vyksta žmogaus ugdymasis, laikytina ne ugdymosi aplinkybe, bet svarbiu ugdymosi šaltiniu. Nuo socialinės sąveikos kokybės priklauso mokinio kognityvinių galių raida, mąstymo įpročių formavimasis. Sąveika yra tas veiksnys, nuo kurio labai didele dalimi priklauso, ar mokiniai sėkmingai ugdysis kognityvines galias, ar kai kurios galios bus apleistos, jei sąveika jų nesiūlys. Nors mokytojas negali daryti tiesioginio poveikio mokiniui, mokinys gali mokytis, ugdytis tik pats, tačiau mokytojas gali daryti netiesioginį poveikį keisdamas socialinę aplinką. Šiam mokytojo vaidmeniui atskleisti L. Vygotskis pateikia vaizdžią sodininko ir mokytojo vaidmens paralelę mokytoją laikydamas pirmiausia mokymosi aplinkos kūrėju. Tais atvejais, kai mokytojas pakeičia knygą ir tampa pagrindiniu žinių šaltiniu, jis neatlieka ugdytojo vaidmens. Geriausiai savo vaidmenį jis atlieka tais atvejais, kai sugeba pats atsitraukti, bet įgalina palankų aplinkos jėgų poveikį. Palanki mokymuisi aplinka, anot L. Vygotskio, yra tokia, kurioje mokymas aplenkia vaiko raidą. Geriausiai tai iliustruoja jo sukurta „artimiausios raidos srities“ samprata. Artimiausioji raidos sritis suprantama kaip skirtumas tarp esamo vaiko raidos lygio, kurį nurodo problemos, kurias jis gali spręsti savarankiškai, ir potencialaus raidos lygio, kurį nusako problemų sprendimas vadovaujant suaugusiajam ar vaikui bendradarbiaujant su gabesniais bendraamžiais. Jei parama tinkama ir prasminga, tada vaiko supratimas gali išsiplėsti ir gerokai pranokti tai, ką jis būtų pasiekęs vien savo jėgomis. Taigi mokymas naudingas tada, kai jis aplenkia natūralią vaiko raidą, kai mokymas atitinka labiau potencialius nei realius pasiekimus. Taip stiprėja ir vaiko galios: iš pradžių vaikui reikalinga speciali ir jautriai teikiama pagalba, kurios intencija yra padėti besimokančiajam pasiekti tokį kompetencijos lygį, kad panašią

užduotį galėtų atlikti savarankiškai. Sociokultūrinė mokymosi teorija akcentuoja ir tai, kad mokymasis siejamas ne tik su kognityvine raida ir pažinimo veikla. Jis siejamas su asmens tapatybės formavimusi, kokybiškais asmenybės pokyčiais, žmogaus tapsmu tuo, kuo jis dar nėra. Mokslininkai, besiremiantys socialiniu kultūriniu požiūriu į mokymąsi, taip apibendrina šio proceso esmę: asmenybė yra sukuriama (formuojama ir transformuojama) socialiniame kontekste per praktinę tam tikros bendruomenės veiklą ir joje egzistuojančius žmonių santykius, žmogui siekiant ne tik ir ne tiek pažinimo, kiek pripažinimo. Veikla ir santykiai socialiam kontekste suardo asmens vientisumą, žmogų suskaldo. Tapti žmogumi reiškia išgyventi skilimą; tapti bendruomenės nariu reiškia būti padalytam. Bendruomenė apibrėžia pripažinimo būdus ir santykius, kuriais pripažinimas gali būti pasiektas. Praradęs vientisumą žmogus stokoja tapatumo ir jo siekia. Tai ir yra jo aktyvios pastangos tapti tuo, kuo jis dar nėra. Per dalyvavimą praktikos bendruomenėje prigimtis transformuojama į kultūrą. Labai svarbus ir kitas aspektas. Dalyvaudami bendruomenės veikloje, vaikai ne tik mokosi kultūriškai priimtinių mąstymo ir kalbėjimo būdų. Jie ne tik perima kultūrinį palikimą, bet ir kuria naujas bendrabūvio, komunikacijos formas ir normas, kurias laiko teisingomis ir atitinkančiomis bendruomenės poreikius.

Nors kartais maži ir nepastebimi, šie pokyčiai visada atveria reikšmingų visuomenės pokyčių galimybę. Siekdami pozityvių socialinių, kultūrinių pokyčių klasėje, dalyvaujame visuomenės transformavimo veikloje. Todėl ugdymas suprantamas ir kaip kultūrinio tęstinumo, ir kaip kultūrinio atsinaujinimo, pozityvių socialinių pokyčių visuomenėje veiksnys. Kartais sociokultūrine mokymosi teorija grindžiamas ugdymas vadinamas transformuojančiu. Savo esme toks ugdymas yra nukreiptas ir į asmens savęs paties ir aplinkos transformavimą siekiant ir pragmatinių (pavyzdžiui, įgalinant mokinius prisitaikyti prie besikeičiančių socialinių sąlygų) ir visuomenės tobulėjimo (pavyzdžiui, siekiant padaryti pasaulį geresne vieta gyventi) tikslų. Nors kultūros labai skiriasi pagal tai, kaip jaunieji bendruomenės nariai įvesdinami į kultūrą, vis dėlto pripažįstama, kad pokalbis yra vienas iš svarbiausių būdų, kuriuo vaikams teikiama parama ir vadovavimas. Kalba yra viena svarbiausių labiau ir mažiau patyrusių bendruomenės narių bendravimo priemonė. Informacija, kurią vaikai gauna per kalbą, gali neatitikti patirties, kurią jie įgijo kitais būdais, ar turimo supratimo, susiformavusio įgytos patirties pagrindu. Kalba sukuria prielaidas motyvuojančiam kognityviniam konfliktui kilti ir tuo pat metu suteikia priemones tą konfliktą išspręsti įsitraukiant į pokalbį, tam tikrą mąstymo drauge su suaugusiuoju ar daugiau patyrusiais bendraamžiais veiklą. Vartodami kalbą vaikai gali aktyviai tikrinti savo supratimą lygindami su kitų, jie gali gauti informacijos ir paaiškinimų, kurie padėtų sužinoti ar suprasti tai, kas jiems svarbu. Vaikai, kurie negali klausinėti labiau patyrusių žmonių apie pasaulį, kurį jie atranda, ar dėl to, kad suaugusieji nelinkę bendrauti, ar dėl to, kad patys vaikai stokoja komunikavimo gebėjimų, pasitikėjimo, praranda vertingą mokymosi patirtį, padedančią ugdytis mąstymą.

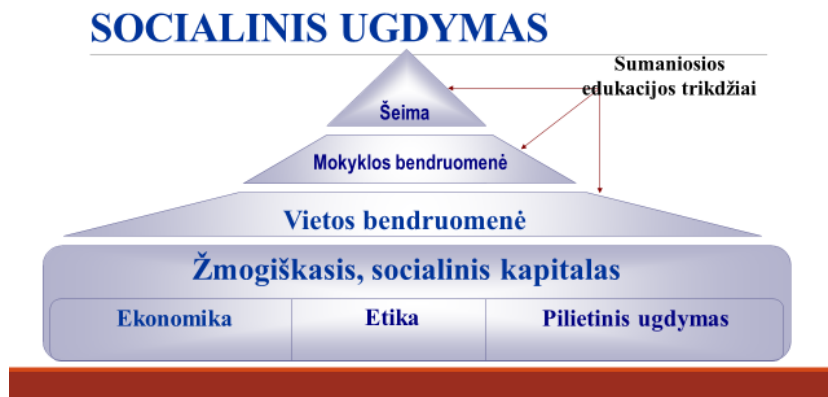
Taikomos edukacijos kontekstui sociokultūrinis požiūris gali būti apibendrintas kaip vaikų mokymasis, kognityvinių galių plėtotė, tapatybės formavimasis ir labai priklauso nuo sąveikos edukacinėje aplinkoje bei tinkamai parinktos edukacinės sąveikos. Kai siekiame išsiaiškinti sėkmingo ir nesėkmingo ugdymo priežastis, turime susitelkti ne tik ir ne tiek į mokinių individualių gebėjimų ar individualių mokytojų didaktinius prezentacinius gebėjimus, ne į taikomų metodų ar naudojamų mokymosi priemonių kokybę, bet į socialinę komunikaciją. Suprasti ir tobulinti socialinės komunikacijos diskursą iš esmės reiškia suprasti ir tobulinti mokymą ir mokymąsi. Socialinis ugdymas yra svarbi mokinių bendrojo ugdymo dalis, kurio metu vaikai gilina pradinėje mokykloje įgytą supratimą apie pasaulį, kuriame jie gyvena, ir toliau plėtoja patirtį, kad galėtų prasmingai ir atsakingai jame veikti. Nagrinėdami žmonių gyvenimą gamtinėje, socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje vaikai tyrinėja praeitį, dabartį ir kuria ateities planus. Jie įgyja supratimą apie visuomenę, jos santykį su gamtine aplinka, suvokimą, kas yra istorijos raida, tautiškumas ir pilietiškumas. Ugdomi gebėjimai ir vertybės, būtinos aktyviam tautos nariui ir piliečiui. Mokiniai mokomi dalyvauti ir bendradarbiauti visuomenėje, kurioje jie gyvena. Švietimo ir mokslo ministerijos dokumentuose apibrėžiama, kad socialinis ugdymas remiasi socialinių ir humanitarinių mokslų – antropologijos, filosofijos, ekonomikos, geografijos, istorijos, politologijos, psichologijos, sociologijos ir teisės – pagrindais. Jis apima ne tik socialiniam asmens ugdymui skirtus mokomuosius dalykus, bet ir daugelį kitų mokomųjų dalykų, kurių ugdomasis poveikis, puoselėjant jauno žmogaus socialinę kultūrą, labai reikšmingas. Be to, socialinę vaikų brandą skatina visos mokyklos bendruomenės gyvenimas: sisteminis ir integruotas ugdymo proceso organizavimas, neformalusis ugdymas, partnerystė, mokyklos bendruomenės narių bendravimas ir bendradarbiavimas, mokyklos ryšiai su vietos bendruomene, sveikos gyvensenos įgūdžių plėtojimas. Socialinis ugdymas taip pat turėtų skatinti mokinius siekti įgyti žinių, ugdytis gebėjimus ir vertybes, kurios padėtų siekti darnios gyvensenos ir kurti darnią aplinką²⁰.

Socialinis dalyvavimas pripažįstamas kaip vienas iš esminių socialinio ugdymo įveikos būdų (Degėsis, 2009, Ruškus ir Mažeikis, 2007; Zaleskienė, 2011; Kvieskienė, Briedis, Čiužas ir Zaleskienė, 2014). Be to, socialinio ugdymo diskursas vis labiau atspindi polinkį diskutuoti apie skirtingus gebėjimus turinčius asmenis aktyviai dalyvauti socialiniame gyvenime, apie jų „įgalinimą, įtraukimą, socialinės aplinkos priartinimą prie paties asmens“ (Mažeikis, 2007, p. 40). Pilietinės visuomenės tyrėjai (Putnam, 2004, cit. iš Kvieskienė ir Kvieska, 2012), akcentuodami socialinio kapitalo svarbą asmenims ir jų grupėms, pažymi, kad būtina skatinti asmenis kurti ir stiprinti socialinius ryšius, padėti vienas kitam, pasitikėti vienas kitu ir pan. Taigi į dalyvavimą kaip į socialinio kapitalo kaupimo būdą bei naujus socialinės

²⁰ *Socialinis ugdymas*. Prieiga per internetą: https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas/ugdymo-programos/6_Socialinis-ugdymas.pdf.

ekonomikos mechanizmus žvelgiama ne tik ekonominiu, bet ir socialiniu, etiniu, psichologiniu, emociniu ir pilietinės atsakomybės požiūriais. Tuo paryškina dalyvavimo svarba, stiprinant socialinį identitetą ir apibūdinant jo raiškos būdus. Pastarąjį dešimtmetį tyrėjų bendruomenėje pastebima suaktyvėjusi akademinė diskusija apie socialinį dalyvavimą, jo apibrėžtį, tipologiją, klasifikaciją ir pan. Remiantis pozityvistine teorija ugdymo instituciją galima vertinti ne tik kaip valdymo arba taisyklių sistemas, kurios reprezentuoja individų racionaliai sukonstruotas sistemas, taip siekiant paremti ar apginti jų interesus (Scott, 2001, p. 34) savo veiklomis ir ištekliais užtikrinančios visuomenės stabilumą ir prasmę (Scott, 2001, p. 48), bet ir pagrįsti integruotu požiūriu į žmogų, kuris ugdymą sėkmingu padaro tik tada, jei jis grindžiamas visapusišku vaiko pažinimu ir diskursiniu; dialoginiu ir probleminiu mokymu, kurio esmė, pasak J. Dewey'o, ta, kad mokinys pats privalo rasti problemą, ją spręsti savarankiškai, taikydamas turimas žinias. Problemų sprendimo metodai, projektai, kuriuos ypač skleidė J. Dewey ir jo sekėjai, – tai kelias į integruotą mokymą, kurio pirminė raiška – kompleksinis, išsitiesinis mokymas ir koreliacijos principo taikymas. Spręsdami problemas, įgyvendindami projektus, mokiniai integruoja atskirų dalykų žinias į visumą, giliau supranta tikrovės reiškinius ir mokslo reikšmę. Problemos paprastai pasirenkamos ne vadovėlinės (teorinės), o taikomojo pobūdžio, reikalingos ir suprantamos vaikams ir jų artimiausiai aplinkai. J. Dewey ir jo sekėjai, akcentuodami socializacijos principą, mokyklą ir edukacines aplinkas vertina kaip priemonę, vedančią vaiką į socialinę aplinką, socialinį gyvenimą. Todėl išskirtinė vieta tenka tokiems ugdymiesiems dalykams, pavyzdžiui, etikai, pilietiniam ugdymui, ekonomikai ir tokioms mokslo žinioms, kurios padeda spręsti praktines problemas. O socialinis ugdymas, J. Dewey'o manymu, sėkmingas bus tada, kai mokyklos darbo metodai skatins socialinę partnerystę, bendradarbiavimą projektinės veiklos, filantropijos pagrindu, vertybių internalizavimą, o moraliniai principai taps elgesio įpročiais, o ne išmoktomis taisyklėmis. Ryškiausi JAV integruoto ugdymo pradininkai – ankstyvieji progresyvistai F. Parkeris, E. Adleris, V. Virtas, P. Serčas ir kiti – kėlė tokią mintį: kuo mažiau išorinio ir kuo daugiau vidinio diferencijavimo. Tokiu būdu siekiama mokymo proceso organizavimo formų ir metodų, turinio diferenciacijos atsižvelgiant į vaikų individualius skirtumus, jų poreikius ir interesus. Anot R. Putnamo, produktyviausia socialinio kapitalo rūšis yra horizontalieji tinklai. Jo darbuose jie dažniausiai siejami su savanoriškomis asociacijomis. Horizontalieji tinklai sudaro palankią terpę formuoti pasitikėjimui kitais žmonėmis ir savitarpiškumo normoms (pagal Kvieskienė ir Kvieska, 2012, p. 68), skatina edukacines aplinkas. 3D (daugiafunkciu, daugiakriteriu ir daugiasektoriu) modelio principu sukonstruota pozityviosios socializacijos strategija sujungia aktyvią įtrauktį, socialinį verslumą, pozityviąją socializaciją bei sistemine pagalbą dėl asmens, šeimų, socialinių grupių ir bendruomenių gerovės. Ši inovatyvi praktika glėžnais daigeliais jau kalasi ne tik patyrusių lyderių vadovaujamosiose mokyklose, bet

ir aktyviose bendruomenėse, daugiafunkčiuose centruose, socialinio verslo inovacijose. Socialinės ekonomikos ir pilietinės visuomenės aktyvumo rodikliu gali būti socialinis kapitalas kaip empatijos ir bendradarbiavimo indikatorius.

1 pav. Socialinio ugdymo integracija

Ikimokykliniame, pradiniam ugdyme, vaikų dienos centruose sumanioji edukacija ir socialinio ugdymo integracija vyksta natūraliai: per vaikų ir tėvų bendradarbiavimą, gyvąją edukaciją, kai geroji socialinio ugdymo praktika yra taikomos per sužaidybinimo, projektinės veiklos etapus (1 pav).

Aukštesnėse klasėse natūraliausia vaiko aplinka yra šeima, o mokyklos ir vietos bendruomenės dėl įvairių priežasčių, sumaniosios edukacijos proceso dėmenų dažnai tampa trikdžiais. Šiuos trikdžius suvaldyti galima pritaikius penkis principus:

1. **Personalizacija**, individualizuotos aplinkos kūrimas (namų mokymas, šeimos, neformalios, namų aplinkos kūrimas);

2. **Orginalumas**, kūrybiškumas, inovacijos, lankstumas, nepriklausomi grupiniai projektai ir sprendimai (virtualūs mokymai, tolerancija, skirtingų gebėjimų pripažinimas)

3. **Savanyrystė**, bendruomeniškumas (geri darbai bendruomenėms, sąveika su bendruomenių judėjimais, NVO);

4. **Plėtros programos** (kaimynystės, partnerystės; tinkloveiklos, socialinės klasterystės);

5. **Viešojo, privataus, NVO sektorių socialinė partnerystė, socialinis kapitalas, filantropija** (socialinio, atsakingo verslo, socialinės, dalinimosi ekonomikos integracija ir plėtra);

Taikant sumaniosios socializacijos metodus į ekonomikos, etikos ir pilietinio ugdymo dalykus žiūrima kaip į tvarią (sistemingą) socialinę edukaciją, kurią galima vizualizuoti kaip tvarios plėtros integraciją į bendrojo lavinimo socialinio ugdymo

programas Pietų Azijoje (*Integrating Education for Sustainable Development into Secondary Education Social Studies Curriculum in Southeast Asia*)²¹ ir Mokymas ir mokymasis tvariai ateičiai (*Teaching and learning for a Sustainable Future*)²²

Siekiant apibrėžti ir išskirti metodologines prieigas ar pristatomus požiūrius (paradigmas), kurie padeda detaliau analizuoti pateikiamus rezultatus ir gerąją praktiką, remiamės pozityvizmo, humanizmo bei sisteminiu požiūriais ir socialinių industrijų, socialinės komunikacijos plėtra skirtinguose sektoriuose. Kartu su kitomis inovatyviomis technologijomis, tokiomis kaip socialinė partnerystė (Kvieskienė ir Kvieska, 2012), pozityvioji socializacija (Kvieskienė, 2007), į bendruomenę orientuota tvarioji plėtra (Kvieskienė ir Bardauskienė, 2014), mokymasis dalyvaujant (angl. *learning by doing*) (Bessen, 2015) tampa socialinių grupių ir vietovių, kurioms aktuali socialinė atskirtis, priemone ir demokratizuoja žinojimo generavimo procedūras ir gali inicijuoti sisteminius socialinius pokyčius. Humanizmo metodologinė prieiga (paradigma) daugiausia dėmesio skiria gamtos fenomenai, atskleidžiamam pabrėžiant individo laisvę, taip pat akcentuojant sintetinę, holistinę, ideografinę, kontekstinę metodologiją. Humanizmas taip pat apibūdinamas kaip individualių ar socialinių išgyvenimų bei sukauptos patirties panaudojimas. Sistemine metodologine prieiga (paradigma) įtraukia išorinį „objektyvų“ modelį ir vidinę „subjektyvią“ individo patirtį. Šis požiūris paaiškina, kodėl ir kokią vietą užima tarpkultūrinė transformacija, todėl pagrindinės kryptys, tokios kaip „stresas, prisitaikymas, auganti dinamika“, skatina individą kurti savo tarpkultūrinį „kapitalą“. Anot V. Gudykunto (2005), pasirinktas požiūris ir aplinkos vertinimo kriterijai iš esmės lemia tai, kaip vykdoma tarpkultūrinė komunikacija, kuri, be kultūrų, įtraukia ir skirtingas socialines ir amžiaus grupes.

Apibendrinant įvairių autorių darbus galima konstatuoti, kad socialinis ugdymas gali būti įvardijamas kaip idėjų, minčių, vertybių ir nuostatų kaita bendraujant ir bendradarbiaujant skirtingose edukacinėse aplinkose skirtingų kultūrų ar subkultūrų, amžiaus ar socialinių klasių atstovams, taip pat kaip partneryste ir problemų sprendimu grįstas dialogas keičiantis kultūra, nuostatomis, vertybėmis ir istorine patirtimi. Tačiau detalesnis socialinio ugdymo turinio prasmės nusakymas priklauso nuo pasirinktų mokomųjų dalykų ir požiūrio lauko. Analizuojamos teorijos atskleidžia, kad tuos pačius reiškinius galima nagrinėti skirtingai, pasitelkus skirtingus vertinimo kriterijus bei organizuojant veiklas, pasitelkti skirtingus aspektus išryškinančias socialinio ugdymo teorijas, todėl šie aspektai gali būti svarbūs rengiantis skirtingų mokomųjų dalykų integracijai.

²¹ *Integrating Education for Sustainable Development into Secondary Education Social Studies Curriculum in Southeast Asia*. Prieiga per internetą: http://www.seameo.org/SEAMEOWeb2/images/stories/Publications/Centers_pub/2012INNOTECH_Integrating%20Education/Integrating%20Education.pdf.

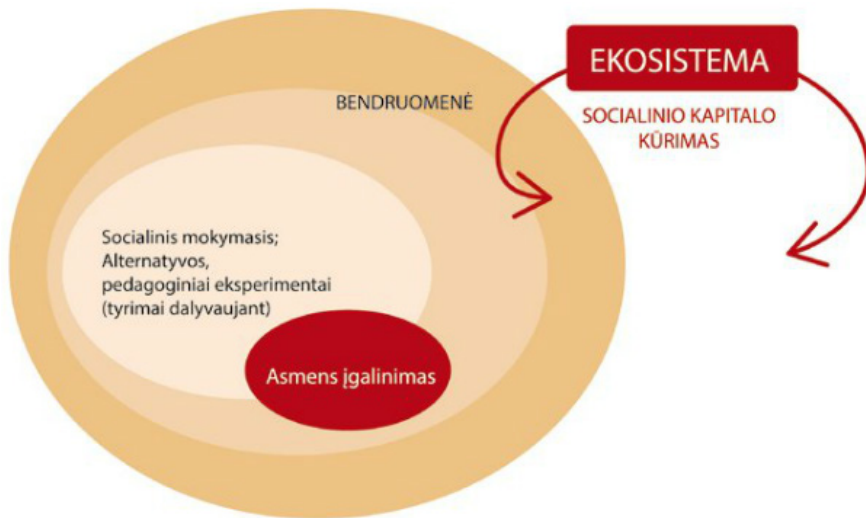
²² *Sustainable futures across the Curriculum*. Prieiga per internetą: http://www.unesco.org/education/tlsf/mods/theme_b/mod06.html.

Sumaniosios socializacijos vaidmuo

Sumaniosios socializacijos vaidmuo išskiriamas, pabrėžiant sąveiką tarp asmens ir aplinkos, bei gali būti skirstomas į aštuonis esminius fasilitacijos ar pagalbos būdus (Kumpfer, Miller ir kt.):

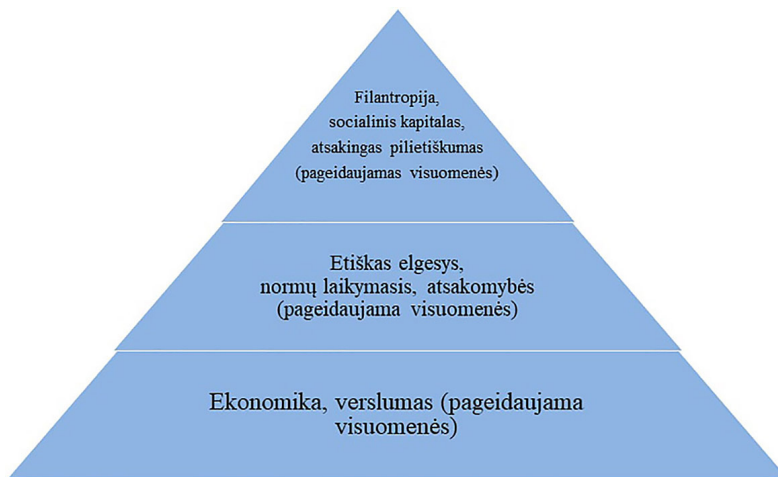
1. Vaidmenų modeliavimas;
2. Mokymas;
3. Patarimų davimas;
4. Empatija ir emocionali reakcija rūpinantis;
5. Galimybių prasmingai dalyvauti sudarymas;
6. Veiksminga supervizija ir drausminimas;
7. Pagrįsta lūkesčių plėtra;
8. Kitos rūšies psichosocialinė ar kita parama.

2 pav. Socioekologinė subalansuotos plėtros schema
(sudaryta pagal Kvieskienė, 2007)

Sumaniosios edukacijos strategijų veiksmingumas (taikant pozityvių veiksmų politikos (pozityviosios socializacijos) scenarijus), siekiant įtvirtinti kultūros pozityviuosius komponentus ir sudaryti užkardą visuomenei nepriimtinių šios kultūros elementų padarinių, bei nurodo, kad sumaniąją socializaciją dažniausiai valdo socialinės srities profesionalas, siekdamas užtikrinti sėkmingą gyvenimo scenarijų. Būtent šios teorijos pagrindu ir buvo projektuojamos vaikų dienos centro „Navi-ninkai“ laikinosios vaikų globos namų „Atsigręžk į vaikus“ pozityviosios tėvystės ir kompleksinės šeimos įgalinimo, projekto „Pilietis“ paslaugos, VŠĮ „Vaikų ugdy-mas“ „Tėvai vaikams – vaikai tėvams“ teikiamos paslaugos ir pagalba. Socialinės

komunikacijos bei pilietinės edukacijos įgalinimo teigiamas rezultatas tarpkultūrinės komunikacijos procese gali būti atskleidžiamas kaip pozityvių veiksmų visuma arba pozityvioji socializacija, kurią nagrinėja daugelis užsienio ir Lietuvos mokslininkų (Weiner, Craighead, Guth, McGuire, Ikpa, Grusec, Hastings, Kvieskienė, Sherrod, Kumpfer ir kiti). Būtent šie esminiai trys elementai – socialinė komunikacija, pilietinė edukacija ir pozityvioji socializacija – vaidina ypatingą vaidmenį modeliuojant sumaniąją socializaciją. Sumanioji edukacija susideda iš pilietinės edukacijos, socialinės komunikacijos ir pozityviosios socializacijos ir veikia per 3D modelį (daugiafunkcę, daugiasektorinę ir daugiakriterę sumanosios socializacijos paradigmą), kuri iš esmės atsiskleidžia kaip sumanosios specializacijos kryptis – įtrauki ir kūrybinga visuomenė. Etinė atsakomybė apima veiklą, kurios tikisi bendruomenė, ar sankcijas, tačiau dar neįteisintą įstatyme. Kai kurios etinės vertybės tampa varomąja jėga kuriant vėlesnį įstatymą ar įstatyminių reglamentą. Dėl šios priežasties svarbu atsižvelgti į etines pareigas, taip pat į jų dinamišką sąveiką su teisinėmis prievolėmis. Filantropija apima veiksmus, kurie padaro įmonės darbuotojus gerais piliečiais. Filantropinio gesto, socialinio kapitalo pavyzdys yra finansinė parama, skirta menų, švietimo ar bendruomenės projektams remti (Carroll, 1998). Plačiai žinoma Carroll įmonių socialinės atsakomybės piramidė laikoma vienu iš pirmųjų modelių, pripažįstančių socialinę atsakomybę kartu su pelno maksimizavimu. Tačiau modelis turi apribojimų. Pasak M. Vyšniauskaitės ir kt. (2017), teisinėms pareigoms turėtų būti suteiktas toks pat prioritetas, kaip ir ekonominiams reikalams (3 pav.).

3 pav. Integruoto socialinio ugdymo integracijos piramidė

Pozityvioji socializacija gali būti apibūdinama bandymais tartis dėl plėtojamo gyvenimo užduočių ir gyvenimo tikslų siekimo (Weiner ir Craighead, 2010), pabrėžiant socializacijos aspektą bei tuo pat metu demokratiškas vertybių perdavimą

ir puoselėtoją. Pozityvioji socializacija gali būti apibrėžiama kaip patirtis vertybių komunikacijai, padedančiai įtvirtinti demokratines politines institucijas (Smidt, Kellstedt ir Guth, 2017).

Siūlomos temos integruotos į ekonomikos, etikos, pilietinio ugdymo, socialinio ugdymo programą^{23,24}.

Pabrėžiant ekonomikos, etikos ir pilietinio ugdymo sąsajas išskiriami pagrindiniai pozityviosios socializacijos kriterijai: diagnostika, partnerystės schema, grįsta vertybinėmis nuostatomis, pavyzdžiui, socialine atsakomybe, dalijimosi ekonomika, įgyvendinimu ir monitoringu. Visos keturios dalys, pradedamos diagnostika ir užbaigiamos monitoringu, sudaro vientisą sistemą, įtraukiančią savikontrolę bei laiku įgyvendinamą funkcionavimą. Taip gali būti atskleidžiami teoriniai sumaniosios socializacijos modelio esminiai elementai ir užtikrinama socialinio ugdymo integruojamų dalykų esmė.

Sumaniosios edukacijos scenarijaus (SES) etapai:

1. **Diagnostika.** Šis etapas įtraukia duomenimis (žiniomis) grįstų faktų rinkimą ir apibendrinimą, būtiną adaptuojant individualizuotus sumaniosios socializacijos strategijas individualiame, organizaciniame, bendruomeniniame, regioniniame ir globaliame lygmenyje daugiafunkciu, daugiafaktoriniu ir daugiasketoriniu požiūriu. Identifikuota esama situacija, edukacinės aplinkos (resursai bei investicijos) padeda įvertinti esamą situaciją ir projektuoti siektinus rezultatus (paslaugų ar produkcijos).

2. **Socialinės partnerystės schema.** Antras etapas įtraukia socialinės partnerystės, tinkloveiklos ir / ar socialinės klasterystės projektavimą. Sumaniosios socializacijos scenarijaus įgyvendinimui būtinas skirtingų sektorių profesionalų ir tėvų įsitraukimas ir aktyvus dalyvavimas.

3. **Strategija.** Trečias etapas apima alternatyvių strategijų (projektinės veiklos, interaktyvių žaidimų) paieškas ir vertinimą. Kiekvienas sumaniosios socializacijos scenarijus įvertina esamus resursus ir rizikas bei įtraukia tris pagrindines alternatyvas: nulinę (neutralią), teigiamą ir neigiamą.

4. **Veiksmų planas ir įgyvendinimas.** Ketvirtas etapas skiriamas pasirinktos strategijos konceptualizavimui ir pamokų planų / projektų detalizavimui. Šis etapas

²³ Pilietinė visuomenė ir rinkimai; B: Dalyvavimas ir pokyčių inicijavimas bendruomenėje; C: Socialinių ryšių kūrimas ir palaikymas D: Verslo organizavimas ir verslumo gebėjimų ugdymasis.

²⁴ *Pilietinio ugdymo įgyvendinimo politika: tikslai, priemonės, rezultatai.* Prieiga per internetą: <http://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2012/12/Pilietinio-ugdymo-igyvendinimo-politika.pdf>; *Ekonomika ir verslumas. Bendrosios ugdymo programos.* Prieiga per internetą: portalas.emokykla.lt/.../vidurinis_ugdymas_socialinis_ugdymas_ekonomika_ir_verslu... VIDURINIO UGDYMO BENDROSIOŠ PROGRAMOS: DORINIS UGDYMAS http://www.upc.smm.lt/suzinokime/bp/2011/Dorinis_ugdymas_1_priedas.pdf; METODINĖS REKOMENDACIJOS PAGRINDINIO UGDYMO ETIKOS BENDROSIOŠ PROGRAMOS (2008) ĮGYVENDINIMUI. Prieiga per internetą: www.upc.smm.lt/suzinokime/rekomendacijos/failai/Etikos_Met_2010-11-02.do.

įtraukia sumaniosios socializacijos dalyvių atsakomybes bei veiklų įgyvendinimo laiko grafikus.

5. **Monitoringas.** Įgyvendinus veiksmų planą, penktasis etapas skiriamas veiklos stebėsenai, aptarimui, apibendrinimui bei įsivertinimui. Kiekvienas etapas ir jo rezultatai aptariami nuosekliai, išskiriant esminius iššūkius bei gerąsias patirtis.

Šie etapai projektuoja socialinio ugdymo integraciją per ekonomikos, etikos ir pilietinio ugdymo programas siekiant, kad per šių dalykų integraciją gebėsime įgalinti šeimas ir ypač vaikus kartu kurti bendras edukacines erdves ir pasinaudoti iš anksto sunkiai įvertinamomis ir matuojamomis laiko sąnaudomis ir įvairių specialistų bei bendruomenės narių aktyviu įsitraukimu. Tikimasi, kad teorinis modelis, nurodantis penkis žingsnius, padės socialinio ugdymo integraciją projektuojantiems profesionalams suteikti kokybiškas paslaugas ir pasitelkus partnerystes siekti pozityvių pokyčių.

Tyrimo metodai

Pradiniame problemos tyrimo procese buvo siekiama apžvelgti, kokia integruoto ugdymo patirtis yra Suomijoje, Jungtinėse Amerikos Valstijose, Belgijoje, Italijoje ir Jungtinėje Karalystėje. Ši analizė atlikta tam, kad galėtumėme pasirinkti tinkamiausius sumaniosios edukacijos scenarijus ir patikslintume, kaip juose veikia penki scenarijaus etapai. Todėl sumaniosios edukacijos programą „idealią SES tipą“ apibrėžėme kaip empirinių tyrimų priemonę²⁵. Į savo duomenis apie SES įtraukėme mums žinomas nevyriausybinės organizacijas ir ugdymo institucijas²⁶, kurių veikla atitiko sumaniosios edukacijos gerąją praktiką ir bent kiek galėjo būti vykdoma ir jų lygis atitinka šiuos tris kriterijus:

1) kuria naujus novatoriškus praktinius žingsnius, įgyvendinant sumaniosios edukacijos scenarijus pagal visus penkis arba kai kuriuos scenarijų įgyvendinimo etapus arba siekia tvarumo, uždirbti pelno (žr. Kvieskienė et al.)²⁷;

2) įgalina dalyvauti ir realizuoti naujas sumaniosios edukacijos idėjas, tokias kaip socialinio kapitalo, verslumo ugdymasis ir kt., kurios, visų pirma, reikalingos jauniems žmonėms;

²⁵ *Incredible Edible Durham, permacultural gardening.* Available at: <https://www.incredibleedible.org.uk/finda-group/durham-city>.

²⁶ Žr.: Viešojo ir NVO sektorių socialinės partnerystės modelis. Prieiga per internetą: <http://www.nvovaiamskonfederacija.lt/wp-content/uploads/2016/03/Partnerystes-modelis-Copy.pdf>; <http://gs.elaba.lt/object/elaba:25310104/25310104.pdf>; Kvieskienė, G., Briedis, M., Burvytė, S., Celiešienė, E. ir Čiužas, R. *SUMANIOSIOS EDUKACIJOS DISKURSAS Kauno rajono savivaldybės ugdymo institucijų optimizavimas.* Prieiga per internetą: <http://gs.elaba.lt/object/elaba:25310104/25310104.pdf>.

²⁷ Kvieskienė, G. et al. *Sumaniosios edukacijos diskursas.* Prieiga per internetą: <http://gs.elaba.lt/object/elaba:25310104/25310104.pdf>.

3) jų veikla vienaip ar kitaip apima socioekologinį tvarumą, pavyzdžiui, stiprinant sąžiningą materialinių išteklių paskirstymą ir poveikio aplinkai mažinimą jų pačių veikloje ir institucinių ir vietos bendruomenių stiprinimas.

SES, kuriuos aptikome, vykdo nevyriausybinės organizacijos, iniciatyvos ar asociacijos puoselėja edukacinius ir socialinius iššūkius, socialinį kapitalą ir pasižymi novatoriškais sprendimais socialinio verslo srityje. Be Suomijos²⁸, kurios pagrindu buvo modeliuojamas tyrimas, dėl mūsų išankstinių žinių apie jų novatoriškus projektus ir Lietuvoje tirtų organizacijų kontaktų ir kartu vykdomų projektų dar buvo atrinktos Danijos, Vokietijos, Prancūzijos, Latvijos, Estija, JK ir Jungtinės Amerikos Valstijos, todėl galėjome pateikti papildomos informacijos ir kontaktų, susijusių su analizuojama problema. Be to, į šią atranką buvo įtraukta įvairi Europos gerovės valstybės konteksto patirtis (pagal Esping-Andersen, 1990). Suomijoje žemėlapių sudarymo etapas buvo atliktas kartu su projekto partneriais ir darbo grupės nariais aptariant SES etapus, analizuojant kitų organizacijų SES etapus, kurie buvo pristatyti šių organizacijų svetainėse, feisbuke, tinklaraščiuose, projektinės grupės e. laiškuose, taip pat padedant jau turimiems akademiniais ir profesiniams ryšiams. Suomijos²⁹, Danijos, Vokietijos, Prancūzijos, Latvijos, Estijos, JK ir Jungtinės Amerikos Valstijos akademiniai ekspertai, taip pat regionuose veikiantys universitetai yra mums svarbiausi socialinių inovacijų, socialinės edukacijos ir tvarumo tyrimų srityse. SES etapų sudarymo tikslas nebuvo surinkti išsamų analizuojamų organizacijų atitikimą prognozuojamiems SES etapams, veikiau buvo siekiama susidaryti bendrą įvairaus pobūdžio edukacinių projektų, iniciatyvų ir kasdienės veiklos bruožus. Šiame etape, kai mes sutelkėme dėmesį į bendrą informaciją apie SES įvairovę, surinkti duomenys nebuvo tokie tikslūs kaip paskutiniuose Lietuvoje veikiančių organizacijų atvejų tyrimuose³⁰. Tačiau renkantis atvejus, mes supratome, kad SES etapų duomenys leidžia analizuoti SES tendencijas, analizuoti sumaniosios edukacijos ir socialinio tvarumo bei socialinio kapitalo puoselėjimo sąsajas bei tarpusavyje susijusias praktikas, kurios gali padėti plėtojant sumaniosios edukacijos scenarijus. Taikydami kaip idealius SES etapus, mes išanalizavome ir aprašėme 21 SES pavyzdį 2014–2019 metais. Mūsų ekspertai: 5 iš Suomijos, 2 iš Danijos, 2 iš Vokietijos, 2 iš Prancūzijos, 2 iš Latvijos, 2 iš Estijos, 2 iš JK ir 4 iš Jungtinių Amerikos Valstijų. ESI yra aprašyti įtraukti į

²⁸ Marija Vyšniauskaitė, Lietuvos laisvosios rinkos institutas Prof. Dr. Giedrė Kvieskienė, Lietuvos edukologijos universitetas Vytautas Kviška, Lietuvos edukologijos universitetas Tuomas Rauhansalo, JAMK University of Applied Science Kaip ugdyti socialiai sąmoningą moksleivį? Integruoto socialinio ugdymo gairės 9–10 klasėms: ekonomika, etika, pilietiškumas. Prieiga per internetą: <https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2017/02/kaip-ugdyti-socialiai-samoninga-moksleivi.pdf>.

²⁹ Ten pat.

³⁰ *Viešojo ir NVO sektorių socialinės partnerystės modelis*. Prieiga per internetą: <http://www.nvovai-kamskonfederacija.lt/wp-content/uploads/2016/03/Partnerystes-modelis-Copy.pdf>; <http://gs.elaba.lt/object/elaba:25310104/25310104.pdf>; Kvieskienė, G. et al. *Sumaniosios edukacijos diskursas. Kauno rajono savivaldybės ugdymo institucijų optimizavimas*. Prieiga per internetą: <http://gs.elaba.lt/object/elaba:25310104/25310104.pdf>.

mūsų tyrimų duomenis³¹ ir pavaizduoti 4 pav. Tyrėjai su ekspertais, vykdančiais SES, susisiekė asmeniškai, telefonu, elektroniniu paštu ar apsilankymo metu ir pateikė jų aprašą pagal tris aprašomuosius kriterijus. Suomijoje mes ieškome kiekvienos SES visoje šalyje, o kitose šalyse paieškos buvo nukreiptas tik į tam tikrą regioną ar miestą, su kuriuo mes turėjome ryšius ir tiesioginę prieigą prie tyrimų srities.

Siekta ne tiek sistemingo duomenų surinkimo, kiek SES įvairovės atradimo, grupuojant pagal SES etapų vykdymo intensyvumą ir SES sistemos formavimo prielaidas. Vykdydami tyrimą, rėmėmės aiškinamuoju fenomenologiniu požiūriu (3) ir siekėme suprasti SES kaip inovatyvų reiškinių dalykų integracijos mokyklose tyrimų kontekste ir šiuos reiškinius išsamiai aprašyti. Analizuodami surinktą medžiagą taikėme teminės analizės požiūrį ir į SES informacinius tekstus ir į SES ekspertų pastabas, interviu, kitos surinktos medžiagos analizę apie SES turinį pagal tris duomenų sistemos formavimosi prielaidas.

Socialinio ugdymo integracijos trukdžiai apibendrinti Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“: menkas gyventojų aktyvumas, netinkamas subsidiarumo principo įgyvendinimas, atsakomybės stoka, nepakankami kūrybiškumo ir verslumo įgūdžiai, skatina mus integracijai aktyviau pasitelkti sumaniosios socializacijos, patirtinio mokymosi elementus, išgyvenimo pedagogiką, kai mokymai vyksta ne-standartinėse erdvėse, pasitelkiant bendruomeninės-visuomeninės sistemos išteklius ir tinkamai juos panaudoti sprendžiant individo konkrečią problemą, remiantis panašiais ar analogiškais atvejais.

Galima išskirti tris SES sėkmingos sistemos įgyvendinimo prielaidas:

- asmens ar grupės asmenų poreikių ir problemų stebėseną ir vertinimas (nustatant lygius),
- SES rengimas pagal nustatytus 5 etapus, SES aprobavimas, konkrečios ir kryptingos veiklos vykdymas ir atitinkamų priemonių bei būdų parinkimas,
- SES koordinuojančio mokytojo parengimas ir tinkamos jų kvalifikacijos užtikrinimas.

Išvardytų SES įgyvendinimas yra kompleksiškas ir integruotas procesas, apiman- tis valstybės ir atitinkamos bendruomenės bei organizacijos, įvairių specialistų ir žinybų pastangas ir bendradarbiavimą, atvejo vadybą, reikalaujantis materialinių ir žmogiškųjų išteklių sutelkimo ir efektyvaus jų panaudojimo.

Socialinio ugdymo dalykams keliami keturi pagrindiniai tikslai yra susiję su asmens gerove ir laime, holistiniu ugdymu, partneryste ir įgalinimu bei siekiu pri- taikyti praktikoje 3D modelio daugiafunkcij, daugiakriterį ir daugiasektorį poveikį, plėtoti socialinę įtrauktį, socialinę gerovę, gerinti asmens ir pilietinės visuomenės

³¹ Kvieskienė, G. (red., sud.). (2017). *Suaugusiųjų bendradarbiavimo gerosios praktikos gairės. Praktinis vadovas*, p. 6–12. Prieiga per internetą: <http://inmediapro.lt/wp-content/uploads/2016/11/Geros-praktikos-vadovas.pdf>.

Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegija; Vaikų dienos centras "Navininkai"; žr. www.democ.lt

- Projekto pavadinimas: „CIVITAS International: Project CITIZEN“
- Projekto įgyvendinimo laikas: 2000-2016 („Projektas PILIETIS“), 2008-2009 („Ateities pilietis“) Finansavimo šaltinis: „Center for Civic Education“ (JAV), LR Švietimo ir Mokslo Ministerija; savivalda, institucijų lėšos.
- Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegija veikia pagal JAV Švietimo ugdymo centro metodiką „projektas PILIETIS“ Lietuvoje organizuoja nuo 1997 metų. Nuo 2008 metų šis projektas vadinamas „Ateities pilietis“. Projektas vykdomas regioniniu, nacionaliniu ir tarptautiniu lygmenimis įtraukia tris veiklos kryptis: metodikos „projektas PILIETIS“ lektorių ir koordinatorių rengimą, visuomeninį ir pilietinį aktyvumą skatinimą bendruomenėse metodikos „projektas PILIETIS“ pagrindu, sprendžiant pilietines ir bendruomenines problemas bei viešą problemų sprendimų pristatymą konkrečioje institucijoje bei Seime. Šių tikslų Kolegija siekia organizuodama seminarus ir stažuotes mokytojams, dėstytojams, studentams, vykdydama pilietinius projektus, o taip pat rengdama ir leiddama metodinę literatūrą. Kolegija įsteigta 1994 metais, oficialiai įregistruota 1995 metais, pasikeitus įstatymams pakartotinai įregistruota 1997 metais
- Vaikų dienos centrą „Navininkai“ lanko patys įvairiausi vaikai – pirmokai ir jau baigiantys pagrindinę mokyklą, gyvenantys Aukštadvarėje ir auge gretimuose miesteliuose, kilę iš gausių šeimų ir vienturčiai. Tačiau visus juos vienija tai, kad yra išradingi, jautrūs ir labai aktyvūs vaikai ar paaugliai, kuriems siekiama sukurti įdomesnes ir įvairesnes ugdymo ir laisvalaikio sąlygas. Kasmet vykdomas projektas pilietis, integruojant pilietinio ir etikos žinias.
- Siekiant padėti socialinės rizikos šeimoms ir jose augantiems vaikams įveikti krizes ir projektuoti sėkmingus gyvenimo scenarijus, vaikų dienos centruose vyko projekto "Pilietis" metodika parengti inovatyvūs pozityviosios socializacijos mokymai, žaidimo "Pinigėnai" metu. Iš viso mokymai įtraukė 120 vaikų ir jaunimo bei jų šeimoms narių.

Jono Ivaškevičiaus jaunimo mokykla

- Vilniaus Jono Ivaškevičiaus jaunimo mokykla, darbą su rizikos grupės vaikais ir jų šeimoms naiviais pradėjusi 1993 metais, skirta bendrojo lavinimo mokykloje nepripačiusiems, mokymosi motyvų stokojantiems 12–18 metų vaikams. Jaunimo mokykla per įvairių praktinę veiklą teikia ne tik pagrindinį išsilavinimą, bet ir pradinės darbo bei profesijos žinias, orientuojasi į visapusišką mokinio pažinimą, geranoriškus mokytojo ir mokinio santykius, palankaus mikroklimato sudarymą, skatinantį asmens vertės pajautimą.
- Institucija yra Lietuvos Edukologijos universiteto bazinė mokykla, bendradarbiauja su Socialinės edukacijos ir Edukologijos fakultetais, Mykolo Romerio universitetu, Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, Vaiko teisių apsaugos tarnyba, 5 Policijos komisariatu, Vilniaus pagrindinėmis, bendrojo lavinimo mokyklomis ir gimnazijomis. Palaikomi tamprūs ryšiai su Lietuvos mokinių informavimo ir techninės kūrybos centru, UAB "Audėjas" Mokykla yra Lietuvos pagrindinių mokyklų asociacijos, Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegijos, Lietuvos vaikų draugų asociacijos (AMADE-MONAKO), Lietuvos iniciatyvių mokyklų klubo narė. Mokykla kasmet vykdo projektą: "Pilietis"; dalyvauja partnerių projektinėse veiklose, integruojant verslumo, etikos ir pilietiško pamokas.
- Aktyviai dalyvaujama Lietuvos socialinių pedagogų asociacijos veikloje.

Lietuvos vaikų fondas;

plačiau: www.lvf.lt; <https://www.youtube.com/watch?v=QdUnh9Xllg>

- Lietuvos vaikų fondas kartu su partnerių organizacija AFLATOUN INTERNATIONAL (Amsterdamas, Nyderlandai) įgyvendina ES Erasmus + programos lėšomis finansuojamą projektą, skirtą vaikų ir jaunimo socialinio ir finansinio raštingumo programos Aflatoun plėtrai Europoje. Minėtame projekte dalyvauja 18 šalių organizacijos, jų tarpe ir Lietuva, kurią atstovauja Lietuvos vaikų fondas. Š. m. spalio 10 d. abu projekto partneriai rengia suinteresuotų organizacijų, asmenų susitikimą – diskusiją tolimesnei sklandžiai Aflatoun programos plėtrai ir įgyvendinimui Lietuvoje. Lietuvos vaikų fondas rugsėjo 30 d. bendradarbiaudamas su VšĮ Trakų švietimo centru ir Lietuvos edukologijos universitetu sėkmingai baigė įgyvendinti Europos Ekonominės Erdvės studijų programos lėšomis finansuotą projektą „Švietimo darbuotojų kvalifikacijos kelimas per mokymąsi visą gyvenimą, motyvacijos didinimą interaktyviai kuriant ir diegiant ugdymo programas“. Jo metu yra išversti ir išleisti Aflatoun programos vadovėliai, skirti Europos žemyno vaikams: Aflatot 3-6 metų vaikams, Aflatoun 7-14 metų vaikams ir Neformalaus ugdymo vadovai. Rugsėjo mėnesį vyko programos Aflatoun pristatymo seminarai skirtingų švietimo, socialinių organizacijų ir NVO darbuotojams, kuriuos vedė ekspertė, Aflatoun regioninė trenerė Loreta Trakinskienė. Projekto metu taip pat buvo parengti moksliniai ir kiti straipsniai, praktikos vadovai
- Švietimo įstaigoms.

4 pav. ESI tyrimų duomenys

gyvenimo kokybę. Viena iš sumaniosios edukacijos užduočių yra išugdyti visaverčio asmens socialinės komunikacijos įgūdžius, taikant pozityviosios socializacijos priemonę.

Išvados

Galima tvirtinti, kad tiek Lietuvoje, tiek kitose pasaulio šalyse SES sėkmingas modelis yra, kai laikomasi visų penkių etapų, o naujas integruotas socialinio ugdymo turinys perteikiamas sumaniosios edukacijos principais grįstu 3D – daugiafunkciu, daugiakriteriu bei daugiasektoriu – modeliu bei koordinuojančio mokytojo prioritetine lyderystės sinergija, kuri veikia lokaliai ir globaliai, kurdama proveržio kryptis ir naujas galimybes, greitai ir išradingai panaudojamas įveiklinant žinias, inovacijas, mokymąsi, tinklus ir skaitmeniškumą didesnei asmens ir visuomenės (bendruomenės) gerovei, su racionaliais kaštais ir tvarumo tikimybe yra pagrįstas ugdymo institucijų ir jose dirbančių profesionalų, turime omenyje socialinių pedagogų, lyderyste.

Literatūra

- Augustaitis, A. *Sumanioji specializacija*. Prieiga per internetą: [http://www.technopolis.lt/uploads/documents/2012.12.06/1.%201.%20Sumanioji%20specializacija%20-20mada%20ar%20b%20C5%ABtinyb%C4%97%20\(Arunas%20Augustinaitis\).pdf](http://www.technopolis.lt/uploads/documents/2012.12.06/1.%201.%20Sumanioji%20specializacija%20-20mada%20ar%20b%20C5%ABtinyb%C4%97%20(Arunas%20Augustinaitis).pdf).
- ASHOKA. Prieiga per internetą: <https://www.ashoka.org>
- Bazeley, P. (2013). *Qualitative Data Analysis: Practical Strategies*. London, UK: Sage.
- Berns, R. (2009). *Vaiko socializacija: šeima, mokykla, visuomenė*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
- Brinkley, I. (2013). *Flexibility or insecurity? Exploring the rise in zero hours contracts*. London: The Work Foundation.
- Breiting, S., Meyer, M. ir Morgensen, F. (2005). *Quality Criteria for ESD-Schools: Guidelines to Enhance the Quality of Education for Sustainable Development, EU-COMENIUS 3 network 'School Development through Environmental Education' (SEED)*.
- Degėsys, L. (2009). *Theory of Education as the Deconstruction and Interpretation of Social Reality*. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/filosofija/2009/deg.pdf>.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Giddens, A. (2005). *Sociologija*. Vilnius: Poligrafija ir informatika.
- Goulart, I. B. (2006). The Social Meaning of the Curriculum: A Re-reading of the Theme. *PRELAC Journal Regional Education Project for Latin America and the Caribbean*.
- Irving, B., Weiner, I. B. ir Craighead, W. E. (2010). *The Corsini Encyclopedia of Psychology*, 4 t. Prieiga per internetą: https://books.google.es/books?id=pUSG1BONmekC&dq=Weiner+Craighead&hl=lt&source=gbs_navlinks_s
- Learning-Theories Knowledge Base and Webliography. (2008). *Learning Theories and Models* [žiūrėta 2010 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.learning-theories.com>.

- Longhurst, N., Avelino, F., Wittmayer, J., Weaver, P., Dumitru, A., ... Morten, E. (2017). Experimenting with alternative economies: Four emergent counter-narratives of urban economic development. *Curr. Opin. Environ. Sustain.*, 22, 69–74.
- Carroll, A. B. (1998). *The Four Faces of Corporate Citizenship*. Prieiga per internetą: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/0045-3609.00008>
- Creative approaches to health and social care education : knowing me, understanding you? (2010). *Basingstoke*. New York (N.Y.): Palgrave Macmillan.
- Crane, A. ir Matten, D. (2007). *Business ethics: Managing corporate citizenship and sustainability in the age of globalization*. Oxford University Press.
- Crane, A. ir Ruebottom, T. (2011). Stakeholder theory and social identity: rethinking stakeholder identification. *Journal of Business Ethics*, 102(1), 77–87.
- McKeown, R. (2002). *Education for Sustainable Development Toolkit version 2. Tennessee: Waste Management Research and Education Institution. Ministry of Education Singapore. Normal Course Curriculum: Secondary Education* [žiūrėta 2010 m. spalio 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.moe.gov.sg/education/secondary/normal>.
- Kokias inovacijos reikia remti, siekiant Lietuvos pažangios ir protingos specializacijos („SMART SPECIALIZATION“). *Diskusija*. Prieiga per internetą: www.esparama.lt/c/document_library/get_file?uuid=3679f1bf.
- Kvieskienė, G. ir Kvieska, V. (2012). *Socialinės partnerystės įtaka inovacijoms*. Vilnius.
- Kvieskienė, G. (red., sud.) (2017). *Suaugusiųjų bendradarbiavimo gerosios praktikos gairės. Praktinis vadovas*, p. 6–12. Prieiga per internetą: <http://inmediapro.lt/wp-content/uploads/2016/11/Geros-praktikos-vadovas.pdf>.
- Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Prieiga per internetą: http://www.su.lt/bylos/fakultetai/socialines_geroves_ir_negales_studiju/SPPkat/pozityvioji%20socializacija.pdf.
- Kvieskienė, G. ir Vyšniauskaitė, M. (2017). Integruoto turinio plėtra: socialinio ugdymo(si) diskursas. *Socialinis ugdymas / Holistinės edukacijos ir aktyvios socialinės įtraukties sinergija Social Education / Synergy of Holistic Education and Active Inclusion*, 46(2), 6–23. Prieiga per internetą: <http://socialinisugdymas.leu.lt/index.php/socialinisugdymas/article/view/193/181>.
- Kvieskienė, G. (2007). *Pozityvioji socializacija kaip ugdymo paradigma*. Vilnius. Prieiga per internetą: <http://www.biblioteka.vpu.lt/elvpu/67655.pdf>.
- Kuckartz, U. (2014). *Qualitative Text Analysis: A Guide to Methods, Practice & Using Software*. London, UK: Sage.
- Neubeck, K. J. (2007). *Social problems: a critical approach*. Boston (Mass.): McGraw-Hill: Higher Education.
- Nicaise, I. (n. d.). *A smart social inclusion policy for the EU the role of education and training* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.nesse.fr/nesse/activities/symposia/activities/symposia/symposium-2010/smartb>.
- Noddings, N. (2007). *Philosophy of Education*. Boulder (Colo.): Westview Press.
- Organizacijos, dirbančios su socialiniais verslais pasaulyje [The Young Foundation]*. Prieiga per internetą: <http://youngfoundation.org/>.
- Poloncarz, M. C. *Initiatives for a Smart Economy*. Prieiga per internetą: <http://www2.erie.gov/environment/sites/www2.erie.gov.environment/files/uploads/pdfs/SmartEconomy%20for%20Web3.pdf>.
- Reid, A. et al. (2008). *Participation and Learning: Perspectives on Education and the Environment, Health and Sustainability*, Springer, Dortrecht. ESD Consulting. Embedding Sustainable Development in the Curriculum [žiūrėta 2010 m. spalio 10 d.]. Prieiga per

- internetą: <http://www.lgec.org.uk/Resource-Centre/Sustainable-Developmentand-Further-Education>.
- Ruškus, J. (2002). *Negalės fenomenas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Shaffer, D. R. (2009). *Social and personality development*. Wadsworth : Cengage Learning.
- Social behavior and skills in children*. (2009). Dordrecht: Springer.
- Smidt, C., Kellstedt, L.A., Guth, J., L. (2017). *The Oxford Handbook of Religion and American Politics*. Prieiga per internetą: https://books.google.es/books?id=5wwBDQAAQBAJ&pg=PA401&lpg=PA401&dq=Smidt,+Kellstedt,+Guth&source=bl&ots=JOkmbQxUnl&sig=ACfU3U1zq9L_hRgnSqczxMKas0i8ajxb8w&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKewj9mKLA9aXnAhWLyIUkHdm5CjgQ6AEwAHoECAGQAQ#v=onepage&q=Smidt%2C%20Kellstedt%2C%20Guth&f=false
- Smith, J. A. ir Osborn, M. (2003). Interpretative phenomenological analysis. In *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*. London, UK: Sage.
- Socialinių verslininkų interneto portalas. Prieiga per internetą: www.socialinisverslas.lt.
- Social life and social knowledge: toward a process account of development*. (2008). New York (N.Y.); London: Lawrence Erlbaum Associates: Taylor & Francis Group.
- Suaugusiųjų mokymosi organizavimo ypatumai: efektyviausių sprendimų paieškos [elektroninis išteklis]: Lietuvos atstovų atsiliepimai apie tarptautinę ateities švietimo iššūkių konferenciją „World learning summit 2016“
- Sumaniosios ekonomikos vizija, grindžiama žiniomis, verslumu ir kūrybos laisve* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lietuva2030.lt/naujausi-pranesimai/sumaniosios-ekonomikos-vizijagrindziama-ziniomis-verslumu-ir-k%C5%BBybos-laisve>.
- Technology Resources eBook* [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://emergingedtech.com/ebook/EmergingEdTech%27s%202013%20Free%20Education%20Technology%20Resources%20eBook.pdf>.
- The Schwab Foundation for Social Entrepreneurship*. Prieiga per internetą: <http://www.schwabfound.org/content/about-us>.
- Torres, A. C. ir Antikainen, A. (2003). *The International handbook on the sociology and education: an international assesment of new research and theory*. Boston: Rowman and Littlefield Publishing groups.
- Vyšniauskaitė, M., Kvieskienė, G., Kvieska, V. ir Rauhansalo, T. (2017). Kaip ugdyti socialiai sąmoningą moksleivį? In *Integruto socialinio ugdymo gairės 9–10 klasėms: ekonomika, etika, pilietiškumas*. Prieiga per internetą: <https://www.llri.lt/wp-content/uploads/2017/02/kaip-ugdyti-socialiai-samoninga-moksleivi.pdf>.

Integrated Education through Social Education

Eglė Celiešienė¹, Vytautas Kvieska²

¹ Vytautas Magnus University, Lithuanian College of Democracy, Studentų g. 39, 08106 Vilnius, egle.celiesiene@lduk.lt

² Vytautas Magnus University, Education Academy, T. Ševčenkos g. 31, LT-03111 Vilnius, Lithuania

---

Summary

In the article, the authors aim to substantiate how effectively we can use the subject of education in schools, primarily integrating Economics, Civic Education and Ethics. In the search for effective education for children and young people, we need to invest more in the integration of social education through the dissemination of smart education and positive socialization while still at school. Social action in order to anchor it is often stereotyped, typified and stigmatized, and so acts of social communication are needed and must be accompanied by actions of smart education, social cognition, social awareness and empowerment. Therefore, the social education theories and good practices discussed in this article seek to systematize, integrate methods and tools that enable coping, processing, achieving, creating or obtaining specific outcomes that transform education into meaningful life goals and empathy and social emotional skills.

Keywords: *smart education, positive socialization, integration, social capital.*

Gauta 2019 08 20 / Received 20 08 2019
Priimta 2019 10 20 / Accepted 20 10 2019